ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 9, številka 3, september 2005 · ISSN 1408-2969

RAZPRAVE

Tomaž Jereb

Problemi korespondenčne teorije resnice

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Citiranje: Tomaž Jereb, »Problemi korespondenčne teorije resnice«, *Analiza: časopis za kritično misel* 9, št. 3 (2005): 11–27.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Tomaž Jereb
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

PROBLEMI KORESPONDENČNE TEORIJE RESNICE

V svojem prispevku preletim najbolj očitne in najbolj pereče probleme korespondenčne teorije resnice. Najprej obravnavam slovarsko geslo in izspostavim samoumevnosti geslu predpostavljene teorije. Nato poskušam prek predstavitve dveh najzgodnejših teorij resnice (Russell in Austin) in splošnejših ugovorov, ki jih na grobo razdelim na notranje in zunanje, do ugovorov, ki so jih predstavili Strawson, Davidson in Lewis, predstaviti probleme, na katere naleti korespondenčna teorija.

Ključne besede: resnica, korespondenčna teorija, korespondenca, dejstvo, nosilec resnice, problem.

Korespondenčna teorija je najbolj znana in splošna teorija resnice. Z njenega stališča je – grobo rečeno – kandidat za resnico resničen, če in samo če se "sklada z dejstvi". Takšno "teorijo resnice" lahko srečamo skoraj v vsakem slovarju – v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (1994: 1162) lahko prvi dve "definiciji", ki sta pravzaprav ne(po)polni (pomenski) razlagi[1], štejemo za korespondenčni: prva pravi, da je resnica to, "kar je v skladu s tem, kar je, obstaja"; druga pa, da je resnica to, "kar je v skladu, se ujema z določenimi dejstvi"; tretja razlaga iz SSKJ govori o resnici kot o predmetu spoznanja, četrta in peta razlaga, ki imata stilno plastni kvantifikator "knjiž.", govorita o pomenu besede "resnica", ki se rabi v leposlovnem in znanstvenem jeziku v pomenu "resničnost" (četrti pomen) in "bistvene lastnosti, bistva" (peti pomen), šesta razlaga pa nam pove, da "v prislovni rabi, v zvezi 'v resnici' izraža, da kaj je, se godi in ni rezultat izmišljanja, domišljije". Na koncu pa smo deležni tudi razlage, da v filozofiji resnica pomeni "ujemanje med mislijo in predmetom", da je v filozofiji "absolutna resnica ... resnica, o kateri ni mogoče razumsko dvomiti", v religiji pa je verska resnica temeljni, nespremenljivi verski nauk.

Da lahko to slovarsko razlago pod geslom "resnica" jemljemo za splošno, se

[1] V uvodnem delu v zgradbi slovarja (SSKJ, 1994: XXII-XXV), je pojasnjeno, da imajo osnovne besede praviloma polne razlage (tj. s sinonimi z istimi ali vsaj podobnimi razlagami). Resnica očitno potrjuje pravilo, zato ima resnica opisne razlage, ki kažejo najpomembnejši pomen besede, razdeljene pa so tako, da na prvem mestu stoji osnovni (najmočnejši) ali izhodiščni pomen, ostali pa so razporejeni po oddaljenosti; če ima beseda več enako močnih pomenov, stoji na prvem mestu tisti, ki ima manj pomenskih prvin.

lahko prepričamo tudi v drugih enojezikovnih slovarjih. In ravno ta samoumevnost in razvidnost je tudi najpomembnejši pozitivni argument za sprejemanje korespondenčne teorije resnice.

Tudi dve najstarejši teoriji resnice v zahodni filozofiji, Platonovo in Aristotelovo, zgodovinarji filozofije uvrščajo med korespondenčne oziroma realistične teorije. Naziv "realistična teorija resnice" izhaja iz tega, da zagovorniki korespondenčne teorije običajno sprejemajo obstoj neodvisnega sveta in realnih dejstev, ki predhodijo mentalni ali duhovni dejavnosti subjekta, ki izreka različne sodbe o njih. V primeru, da bi nekomu, ki se ne ukvarja s filozofijo, dejali, naj nam opiše svojo teorijo resnice, bi to najbrž bila korespondenčna teorija resnice. Tako jo imenujemo, ker je pogosto povzeta s slogani "resnica je skladnost (korespondenca) z dejstvi" ali "resnica je skladanje z realnostjo". Aristotel pove to takole:

> "Govoriti namreč, da bivajoče ne biva ali pa da ne-bivajoče biva, je zmota, govoriti pa, da bivajoče biva in ne-bivajoče ne biva (bit je in ne-biti ni), je resnica; na ta način bo tisti, ki izreka bit ali ne-bit, v resnici ali v zmoti ..." (Aristoteles, 1999: 101)

V svojem članku bom predstavil pojem resnice v okviru pojma resnice, kakor ga razumejo filozofi analitične tradicije. Najprej bom predstavil dva tipična predstavnika "korespondenčnih" teorij resnice, ki delujeta v dveh različnih smereh:

– Korespondenčno teorijo Bertranda Russela iz leta 1906[2], v kateri je korespondenca predstavljena kot korelacija, to je kot nekakšna relacijska odslikava dejstev.

– Austinovo teorijo resnice, kjer je korespondanca predstavljena kot kongruenca – resnični stavek se kot celota ujema z dejstvom kot celoto.

V nadaljevanju se ukvarjam s težavami in ugovori, s katerimi se mora soočiti vsaka korespondenčna teorija resnice. Predstavim Strawsonove[3] in Lewisove ugovore.

Russell – resnica kot korelacija

Eden prvih analitičnih filozofov, ki je postavljal pomembnost vprašanja resnice za teoretična razmišljanja, je bil Bertrand Russell. Za razliko od vedenja o stvareh, "ki jih lahko poznamo ali pa ne" (Russell, 1912: 17), je Russell verjel, da obstaja pri našem vedenju o resnicah nek dualizem:

> "Lahko smo prepričani tako v to, kar je neresnično, kot tudi v to, kar je resnično." *(ravno tam)*

[2] Russel se je s problemom resnice eksplicitno ukvarjal v več spisih, ki so bili objavljeni v letih 1905, 1906 (v članku je naveden kot 2004), 1910 in 1912.
[3] Članka Austina in Strawsona sta izšla leta 1950.

Nato se vpraša:

> "Kaj je tisto razlikovanje, ki dejansko vzpostavlja resnico ali neresnico prepričanja?" *(ravno tam)*

Pri tem vprašanju Russell vzpostavi razlikovanje med naravo resnice in kriterijem resničnosti (Russell je mnenja, da obstaja več različnih kriterijev resničnosti in da ne obstaja "kakršnakoli nalepka, po kateri bi lahko vedno vedeli, da je sodba resnična in ne neresnična"). (Russell, 2004: 62)

Russell najprej ugotavlja, kakšna je relacija med umom ter resnico in neresnico, pri čemer ugotavlja, da imata resnica in neresnica sodbe vedno objektivne temelje in da vedno obstajajo tudi predmeti sodbe ali prepričanja. Problem pa nastopi pri vprašanju, ali potem obstajajo tudi objektivne resnice in neresnice, ki so predmeti resničnih in neresničnih sodb. Pri čemer objektivne resnice sploh ne predstavljajo problema, težava nastopi z objektivnimi neresnicami. Če imajo resnične sodbe svoje resnične objekte, potem bi morale neresnične sodbe imeti neresnične objekte. Kar se zdi Russellu precej neverjetno in pravi:

> "Zdi se, da sploh ne bi bilo neresnice, če ne bi bilo umov, ki bi se motili." (Russell, 2004: 62)

Russell si najprej postavi vprašanje, ali je sodba sestavljena iz relacije z enim samim predmetom sodbe, ali pa je predmetov, o katerih razsojamo, več. Če pristanemo na prvo možnost, nas to pripelje do problema obstoja negativnih dejstev (tudi neresnične sodbe bi morale imeti svoj predmet ali pa bi morali priznati, da pri napačnih sodbah ni ničesar, o čemer lahko sodimo). Russell zato zavrže zamisel, da bi bila sodba relacija z enim samim predmetom, in poudari, da je "sodba neka relacija uma do več drugih členov: ko imajo ti drugi termini *inter se* 'korespondenčno' relacijo, je sodba resnična; kadar je nimajo, pa je neresnična". (Russell, 2004: 65)

Teorija sodbe, ki jo v nadaljevanju zagovarja Russell, je, "da sodba ni neka dualna relacija uma do nekega posameznega objektiva, temveč mnogokratna relacija uma do različnih drugih terminov v sodbi. Potemtakem, če jaz presodim, da A ljubi B, to ni relacija mene do 'A-jeve ljubezni do B', temveč relacija med mano in A in ljubeznijo in B. Če bi obstajala neka relacija mene do 'A-jeve ljubezni do B', bi bila nemogoča, razen če bi obstajala neka takšna stvar, kot je 'A-jeva ljubezen do B', tj., razen če bi A ljubil B, tj., razen če bi bila ta sodba resnična; toda dejansko so neresnične sodbe možne." (Russell, 2004: 66) In preko te opredelitve pride Russell tudi do naslednjega razlikovanja med resnico in neresnico:

> "... vsaka sodba je neka relacija uma do več predmetov, med katerimi je eden relacija; navedena sodba je *resnična*, kadar relacija, ki je eden od predmetov, povezuje ostale predmete, drugače je neresnična." (*ravno tam*: 67)

Resnica je potemtakem – čeprav sta resnica in neresnica lastnosti prepričanj – še

vedno zunanja lastnost, saj jo določa zunanje dejstvo, ki ne vključuje prepričanj ali uma nasploh, vsebuje torej samo predmet prepričanja:

> "Um, ki je prepričan, je resnično prepričan, če obstaja korespondirajoči kompleks, ki ne vključuje uma, temveč samo njegove predmete. Ta korespondenca zagotavlja resnico, iz njene odsotnosti pa sledi neresnica." (Russell, 1912: 24)

Russell torej zahteva, da mora biti resnica neke vrste korespondenca z zunanjimi objekti, ki jo v svojem zgodnejšem članku o resnici opredeli takole:

> "Vzemimo sodbo 'A ljubi B', ki sestoji iz relacije osebe, ki presoja, do A in ljubezni in B, tj. do dveh členov A in B ter relacije 'ljubezen'. Vendar pa ta sodba ni ista kot sodba 'B ljubi A'; zato navedena relacija ne sme biti pred umom abstraktno, temveč mora biti pred njim kot potek od A do B, ne pa od B do A. 'Korespondirajoči' kompleksni predmet, ki je nujen za to, da je naša sodba resnična, je sestavljen iz A in B, ki sta povezana z relacijo, ki je bila pred nami v naši sodbi. Glede na to, ali poteka od A do B ali od B do A, lahko ločimo dva 'smisla' relacije. Potem mora ta relacija, ko vstopa v sodbo, imeti nek 'smisel', v korespondirajočem kompleksu pa mora imeti ta isti 'smisel'. Potemtakem je sodba, da sta dva člena v neki določeni relacij R, relacija uma z dvema členoma in relacijo R s primernim smislom: 'korespondirajoči' kompleks sestoji iz dveh členov, ki sta povezana z relacijo R z istim smislom. Sodba je resnična, kadar obstaja nek takšen kompleks, in neresnična, kadar le-ta ne obstaja. Ista razlaga, *mutatis mutandis*, bo veljala za katerokoli drugo sodbo. To nam daje definicijo resnice in neresnice." (Russell, 2004: 68)

Osnovna značilnost Russellovega razumevanja korespondence kot skladnosti med prepričanjem (ki je tedaj resnično) in ustreznim dejstvom je, da mora biti prepričanje temu dejstvu strukturno izomorfno. Russellova korespondenčna teorija resnice kot skladnostna teorija torej zahteva, da imajo nosilci resnice in možna dejstva, ki jim ti nosilci resnice ustrezajo, vzporedne strukture.

Prvi, ki kritizira Russella, je Wittgenstein, ki je sicer nadaljeval Russellovo zamisel o resnici kot logično utemeljeni korespondenci med stavki in dejstvi, vendar za razliko od Russella ne izhaja iz prepričanj, temveč iz stavkov. Po njegovi teoriji je stavek *"stavčni znak, ki je v projekcijskem odnosu* s tem, kar *prikazuje*. Prikazuje pa tiste logično možne situacije, ki bi morale obstajati ali ne obstajati, *če bi bil resničen."* (Ule, 2004: 66) Wittgenstein Russellovo teorijo kritizira predvsem v dveh smereh: ker Russellova dopušča, da lahko imamo nesmiselna prepričanja, ter zato, ker ne omogoča neposredne izpeljave logičnih zakonov iz stavkov oblike *"A* sodi, da ..." (podrobneje o tem Ule, 2004: 58-61). Zato je Russell svojo prvotno teorijo prepričanj in korespondence opuščal (čeprav je ni nikoli popolnoma opustil) in namesto nje razvijal korespondenčno teorijo stavka.

Austin – resnica kot kongruenca

Tako kot Russell se tudi Austin v svojem članku o resnici vpraša: "Kaj je to, za kar rečemo, da je resnično ali neresnično?" (Austin, 2004: 70) Vendar pa si Austin takoj postavi vprašanje o tem, kako se fraza "je resnično" pojavlja v stavkih. Najprej poišče primerne kandidate (primarne oblike izraza), nato pa prične z iskanjem primernega nosilca resnice, kjer . najprej zavrne "resnično prepričanje" kot predvsem filozofski in teološki pojem. Opisi in resnične razlage so samo različice resničnih izjav, medtem ko so propozicije predvsem posplošene izjave.

Austin kot primerne nosilce resnice izbere izjave [*statements*], pri čemer je izjava vedno podana, "njeno podajanje pa je nek zgodovinski dogodek, da nek določen govorec ali pisec – tako, da se nanaša na neko zgodovinsko situacijo, dogodek ali karkoli drugega – izgovori določene besede (stavek)". (Austin, 2004: 72) Pri čemer tudi jasno pove, da bi namesto "izjave" lahko uporabili tudi "trditev", čeprav imata za razliko od vsakdanjega "to, kar si rekel" nekoliko preveč slovesen zven, vendar pa utelešata to, kar je bistveno: "... da se jasno nanašata na tvorčevo zgodovinsko uporabo stavka in zaradi tega nista očiten ekvivalent 'stavku'", (*ravno tam*)[4] Nato se vpraša: "Kdaj je izjava resnična?" (*ravno tam*: 73) Prvi odgovor, ki mu pride na misel, je seveda: "Ko korespondira z dejstvi." (*ravno tam*: 73) Odgovor se mu niti ne zdi slab in ga celo sprejema, vendar pa je po njegovem v veliki meri zavajajoč (najprej zaradi narave besede "dejstvo", nato pa še zaradi problematičnosti razumevanja korespondence).

V nadaljevanju se Austin nasloni na teorijo komunikacije. Komunikacijo sestavlja množica različnih simbolov (besed), svet, ki ga opisujemo (tisto, na kar se besede nanašajo – ki mora imeti podobnosti in razlike), oseba, ki sporoča (govorec), in oseba, ki sprejema (poslušalstvo), in seveda dve vrsti konvencij (*ravno tam*: 73):

> "*Deskriptivne* konvencije, ki povezujejo *[correlating]* besede (= stavke) z *vrstami* situacij, stvari, dogodkov itd., ki jih lahko najdemo v svetu.
>
> *Demonstrativne* konvencije, ki povezujejo *[correlating]* besede (= izjave) z *zgodovinskimi* situacijami itd., ki jih lahko najdemo v svetu."

Nato pa postavi naslednjo definicijo:

> "Za izjavo se reče, da je resnična, ko je neko zgodovinsko stanje stvari, s katerim je le-ta povezana *[correlated]* z demonstrativnimi konvencijami (tisto stanje stvari, na katerega se 'nanaša'), takšne vrste, s katero je stavek, ki je uporabljen pri podajanju te izjave, povezan *[correlated]* z deskriptivnimi konvencijami." (*ravno tam*: 73)

[4] Seveda moramo, kakor opozarja Ule (2004; 89), biti pri tem pozorni na to, da se angleška *statement* ne ujema povsem s slovensko *izjavo*, saj *statement* dodaja še element *trditve.* Slovenska *izjava* pa "meri tudi na vsebino, smisel stavka, in ne glede nato, kje in kako jo povemo, tega elementa pa ni v angleški besedi 'statement'. (Ule 2004, 89)

Seveda se Austin zaveda tudi težav. Prva težava nastane pri uporabi besede "dejstvo" za zgodovinske situacije, dogodke in podobno, saj se beseda praviloma uporablja v besedni zvezi "je dejstvo, da S", iz česar bi lahko sledilo tudi samo S, kar ga pripelje do dveh predpostavk (Austin, 2004: 74):

1. "... 'Dejstvo' samo nek alternativni izraz za 'resnično izjavo'. Kadar detektiv reče 'Poglejmo dejstva', opazimo, da se ne plazi okrog preproge, temveč nadaljuje s tem, da izreče niz izjav: govorimo celo o 'podajanju dejstev'."

2. "... za vsako resnično izjavo eksistira 'eno' in samo njej lastno natančno korespondirajoče dejstvo – za vsako pokrivalo glava, ki se mu prilega."

Dodatni vir težav pa se Austinu zdi tudi pojem "korespondira", saj je pogosto preveč omejujoč ali pa se uporablja preveč na široko. Edino pravi način uporabe besede "korespondira" se mu zdi *absolutno* in *čisto* omejen na uporabo pri konvencijah:

> "*Kateremukoli* simbolu lahko popolnoma svobodno predpišemo, da opisuje *katerokoli* vrsto situacije, vse dokler gre zgolj za biti resničen." (*ravno tam*: 75)

Vendar pa ne vidi nobene potrebe po tem, da bi besede karkoli zrcalile – tako ni potrebe, da bi bila pisava piktografska, vsak posnetek pa je samo zvest, nikoli pa ne isti s svojim izvirnikom.

Problemi korespondenčne teorije

Na splošno lahko ugovore proti korespondenčnim teorijam razdelimo na tiste, ki kritizirajo teorijo kot celoto – ti ugovori običajno letijo bolj na določena gesla ali "mini teorije"[5], imenoval jih bom zunanji ugovori. Drugo vrsto, ki poskuša pokazati na notranjo protislovnost korespondečne teorije ali na pomanjkljivosti delov te teorije, pa bom poimenoval notranji ugovori. Na neki načelni ravni bi vsem tem "notranjim ugovorom" lahko rekli kar problemi, ki izvirajo iz same narave predmeta teorije oziroma posameznih konstituirajočih delov teorije (tj. nosilcev, dejstev in opredelitve relacije med njimi) in se jih ponavadi posamezni teoretiki bolj ali manj dobro tudi zavedajo.

Zunanji ugovori korespondenčni teoriji

Definicije kot:

(1) *x* je resničen, čče *x* korespondira z nekim dejstvom; x je neresničen, če *x* ne korespondira z nobenim dejstvom;

in

[5] Izraz "mini teorije" uporabljam – za razliko od minimalnih teorij – predvsem v smislu takšnih iz drugačnih gesel ali definicij kot "resnica je skladnost s tem, kar obstaja" in "resnica je skladnost z dejstvi" oziroma formulacij "*x* je resničen, čče *x* korespondira s tem, kar obstaja" in "x je resničen čče korespondira z nekim določenim dejstvom", ki se lahko jemljejo kot del bolj razvitih teorij ali pa kot neke samostojne definicije.

(2) *x* je resničen, čče korespondira z nekim stanjem stvari, ki obstaja; *x* je neresničen, čče *x* korespondira z nekim stanjem stvari, ki ne obstaja;

veljajo na nekaterih področjih diskurza, npr. v znanosti. Za resnice pa ne veljajo npr. na področju morale: saj naj ne bi bilo moralnih dejstev. Glede na to bi morda lahko priznavali moralne resnice, zavrnili pa bi zamisel, da realnost vsebuje moralna dejstva. V logiki lahko najdemo še eno področje, ki je bilo "osvojeno" na tak način: logični pozitivisti priznavajo logične resnice, zavračajo pa logična dejstva.

Korespondenčne teorije naj bi bile preveč očitne, trivialne in plitve. Slogani kot "korespondira z dejstvi" so v vsakdanjem jeziku običajno uporabljeni kot idiomatski nadomestki za "resnično". Definicije kot (1) in (2) samo združujejo nekaj trivialnih idiomov v priročne formule, zato si ne zaslužijo velikega naslova "teorija": nimajo nobene teoretične teže (*prim.* Lewis, 2001).

V zagovor korespondenčnih teorij bi lahko dejali, da so definicije kot (1) in (2) nekakšne poenostavitve, orisi ali "mini teorije", ki so precej pogoste v filozofiji in sploh ni tako očitno, da bi bile plitve zgolj zato, ker so izoblikovane na podlagi običajne rabe. Navedeni ugovor zgolj namiguje, da so definicije kot (1) in (2) obče sprejete ter ravno zaradi tega tako površinske, da so lahko združljive s katerokoli globljo teorijo resnice; obstajajo pa tudi korespondenčne teorije, ki gredo preko teh definicij. Poleg tega pa se pri takšnih ugovorih ponavadi izkaže, da ne ločujejo med opredelitvijo resnice in opredelitvijo kriterijev resničnosti.

Notranji ugovori – korespondenčna teorija je preveč nejasna

Ugovori te vrste, ki so najbolj pogosti, ugovarjajo, da temeljni pojmi korespondenčne teorije nosijo nesprejemljive zaveze in/ali ne morejo biti sprejeti na primeren način. Tradicionalno so bile proti teorijam resnice naperjene tri vrste kritik, ki jih lahko opazimo tudi pri Strawsonovi kritiki Austina, ki jo podrobneje obravnavam v nadaljevanju:

1. Prva vrsta kritik se nanaša na to, kar neka teorija identificira kot nosilce resnice (prepričanja, propozicije, izjave in tako naprej): bolj ali manj argumentirano se poudarja, da take stvari iz različnih razlogov ne morejo biti nosilci resnice.[6]

[6] Grobo ločnico lahko potegnemo med teorijami resnice, ki imajo resnico za lastnost neke vrste predstav (jezikovnih ali mentalnih) – vključno s stavki, izjavami in prepričanji in tistimi, ki jemljejo resnico kot lastnost propozicij, če jih dojemamo kot tisto, kar je predstavljeno ali izraženo v govoru ali mišljenju. Za nosilce resnice se nam torej ponuja precej različnih "medijev": (1) *konkretni stavčni znak* je stavek kot zaporedje zvokov ali znakov, ki tvorijo zaporedje na določenem kraju in času; (2) *stavek kot tip* je stavek, ki se lahko večkrat pojavi oziroma zapiše ali izreče. To je popoln vzorec zvokov ali znakov z določenim pomenom; (3) *povedni stavek v slovničnem pomenu* je stavek, ki nekaj opisuje ali na nekaj kaže; (4) *trditev stavka* je govorno dejanje, ki nosi in prenaša določen smisel od človeka do človeka; (5) *propozicija* je tisto, kar trdimo tedaj, ko izrazimo kake stavke v stavčnih zvezah, zanjo jezikovna plat ni pomembna (matematični izreki) in je v logiki temeljni nosilec resničnostne vrednosti (stavki jo dobijo šele na podlagi tega, kar nam povedo), nastopajo pa tudi kot vsebine prepričanj; (6) *izjava* je javno izrečeni ali zapisani stavek, s katerim avtor sporoča neko določeno informacijo; (7) *misel* je duševno dejanje, ki spremlja razumevanje kakega predmeta mišljenja; (8) *prepričanje* je naravnanost osebe (nosilca prepričanja) do kake propozicije; (9) *sodba* zajema več pojavov, Id so lahko nosilci resničnostne vrednosti, nekateri pa so lahko tudi izven dometa ostalih, te trditev, ki pove, da nekaj je ali ni, spoj subjekta in predikata v misli ali stavku, v logiki pa je pogosto samo drugo ime za stavek ali izjavo; (10) *teorija* je kompleks ali niz propozicij.

2. Kritike druge vrste so naperjene proti temu, kar teorija identificira kot tisto, kar korespondira nosilcev resnice (dejstva, situacije, stanja stvari ...), češ da take stvari iz različnih razlogov ne morejo služiti kot bitnosti, ki korespondirajo nosilcem resnice. Tu dobimo dva možna ugovora:

(d_1) Z veliko množico kompleksnih nosilcev resnice bo korespondenčna teorija zavezana k množici različnih kompleksnih "smešnih dejstev", ki so ontološko precej vprašljiva: negativna, možna, pogojna, univerzalna, verjetna, konjunktivna in pogojna dejstva.

(d_2) Vsa dejstva, celo tista najbolj preprosta, so precej razvpita. Govorjenje o dejstvih, združeno z da-stavki, je v celoti odvisno od govorjenja o resnici. Dejstva so vse preveč podobna nosilcem resnice. Dejstva so fikcije, ponarejeni, stavkom podobni koščki realnosti, "narejeni iz resničnih stavkov za namene korespondence" (Quine, 1987: 213; Strawson, 2004: 87).

3. Ugovori proti predpostavljeni relaciji med nosilci resnice in realnostjo, češ da ne obstaja nobena takšna relacija ali da njena narava ni bila teoretično dovolj jasno razložena. Tu lahko dobimo tri podvrste:

(k_1) Korespondenčna relacija mora biti neke vrste relacija odslikovanja. Vendar pa nosilci resnice ne odslikujejo ničesar v svetu razen drugih nosilcev resnice – podobno kot po Berkeleyu "ideja ne more biti podobna ničemer drugemu razen ideji".

(k_2) Korespondenčna relacija je zelo skrivnostna: dozdeva se, da sega v najbolj oddaljena področja univerzuma (hitreje od svetlobe) in časa (čez prihodnost). Kako bi lahko bila neka takšna relacija razložena znotraj naturalističnega okvirja? Kakšna fizična relacija bi lahko to bila?

(k_3) Iz korespondence izhajajo protislovja, kot sta veliko dejstvo ali skepticizem o zunanjem svetu.

Prva vrsta ugovorov lahko nastane pri katerikoli vrsti teorije resnice, tretja vrsta pa je le redkokdaj legitimna, saj meri na vrsto sloganov, s katerimi teoretiki povzemajo svoje teorije (na primer "resnica je ujemanje z dejstvi") ali tudi metafor, ki opisujejo ali poskušajo zajeti neko relacijo in je zato največkrat nerelevantna za posamezne teorije, čeprav je tretja skupina ugovorov lahko naperjena tudi proti ostalim teorijam resnice (epistemskim ali koherenčnim, pragmatističnim ...).[7]

Mnogi kritiki so zavrnili že sam pojem dejstva kot nekakšne nejezikovne bitnosti, ki naj bi obstajala v svetu; dejstva so v resnici samo konkretizacija (materializacija) resničnih stavkov (ugovor na katerega se v največji meri naslanjajo različne koherenčne teorije resnice). Dokaz za trditev, da je "dejstvo"

[7] Alston zastavi svojo realistično koncepcijo takole: "Izjava (propozicija, prepričanje „.) je resnična, če in samo če dejansko je tako, kakor pravi izjava." (Alston, 1996: 5) Na ta način se popolnoma izogne pojmu korespondece. Tudi Ule v svoji knjigi poudari, da je bistvo korespondenčne teorije v tem, "da resnični stavek govori *tako, kot je v dejanskosti* (realnosti, stvarnosti, svetu)". (Ule, 2004: 124-5) Gre torej za opredelitev besedne zveze "tako, kot je", ne pa za posamezne metafore, ki se pri tem uporabljajo.

samo drugo ime za "resničen stavek" pa naj bi bil ta, da ne moremo ustrezno opredeliti in prepoznati nobenega posameznega dejstva z uporabo popolnoma istih besed, kot smo jih uporabili za opredelitev in identificiranje temu dejstvu ustreznega stavka. Vsekakor pa obstajajo tudi dobri razlogi za upiranje tovrstnemu načinu razmišljanja. Najprej ne bi smelo biti nobeno presenečenje, če s sredstvi stavka, ki mu ustrezajo določena dejstva, ne moremo ustrezno specificirati danega dejstva, saj ni mogoče, da bi bilo drugače.

Dejstva se ločujejo od resničnih stavkov tudi po tem, da dejstva lahko vstopijo v vzročne relacije na način, kot resnični stavki ne morejo: dejstvo, da je bila vojna izgubljena, je povzročilo padec vlade, vendar pa resnični stavek "vojna je bila izgubljena" ne more povzročiti padca vlade. Poleg tega pa je eden od sestavnih delov dejstva, da je bila vojna izgubljena, določena vojna, po drugi strani pa nobena vojna ne more biti sestavina resničnega stavka "vojna je bila izgubljena".

Nekateri, ki bi sprejeli obstoj atomarnih dejstev, ugovarjajo korespondenčni teoriji z dokazovanjem, da ne obstajajo nikakršna disjunktivna, pogojna ali negativna dejstva;[8] iz česar sledi, da ne obstajajo dejstva, ki bi korespondirala (ustrezala) resničnim disjunkcijam, pogojnikom ali negacijam. V odgovor na to bi korespondenčni teoretik lahko pravilno pripomnil, da je v običajnem smislu dejstva popolnoma pravilno, če rečemo "Dejstvo je, da bo prišla pravočasno ali pa bom pod mostom preživel celo noč" ali "Dejstvo je, da bo pacient umrl, če pride darovana ledvica prepozno" ali "Dejstvo je, da mi ne bo uspelo". Korespondenčna teorija bi se lahko izognila izvrševanju pogojnim, negativnim ali disjunktivnim dejstvom s podajanjem rekurzivne analize resnice neatomarnih nosilcev resnice.

Veliko dejstvo ("argument katapulta")

Davidson (1969: 753)[9] argumentira, da je korespondenčna teorija neveljavna zato, ker se ne more izogniti posledici, da vsi resnični stavki korespondirajo z istim dejstvom: velikim dejstvom. Pri tem seveda ni odveč opozorilo, da je to argument proti dejstvom, kjer je potrebno sprejeti dve predpostavki, "da imajo logično ekvivalentni singularni členi isto referenco in da se referenca singularnega člena ne spremeni, če v njem vsebovani člen nadomestimo z drugim, ki ima isto referenco" (Davidson, 1988: 82), skupaj s tretjo predpostavko, da imata poljubna stavka isto referenco, če imata isto resničnostno vrednost.

Predpostavimo, da imamo stavek *s*, ki korespondira z dejstvom *p*; nato predpostavimo, da imata "*p*" in "*q*" isto resničnostno vrednost. Ker sedaj

p

[8] S podobnim problemom se ukvarja že Russell (1906).

[9] Davidson uporabi ta argument v spisih "The logical Form of Action Sentences" (1980) in "Truth and Meaning" (1967) (slovenski prevod "Resnica in pomen" v *Raziskavah o resnici in interpretaciji* (1988) – tu Davidson argument uporabi proti temu, da bi bil pomen stavka to, na kar se nanaša). Podrobneje ta argument obravnava tudi Ule (2004: 115-123).

implicira

$\{x: x = x \ \& \ p\} = \{x: x = x\}$,

kar implicira

$\{x: x = x \ \& \ q\} = \{x: x = x\}$,

ki po vrsti implicira

q,

iz tega sledi, da

s korespondira dejstvu, da *p*,

implicira

s korespondira dejstvu, da *q*.

Ker je bila edina zahteva za "*q*", da ima isto resničnostno vrednost kot "*p*", bi sledilo, da katerikoli stavek, ki korespondira kakršnemukoli dejstvu, korespondira vsakemu dejstvu, tako da vsi resnični stavki korespondirajo istemu dejstvu, kar dokazuje praznost korespondenčne teorije – sklep argumenta je vzet kot enakovreden sklepu, da vsak resničen stavek korespondira s celoto vseh dejstev, se pravi, z velikim dejstvom oziroma svetom kot celoto.

Ta argument je problematičen, ker povezuje dve domnevi: (i) logično ekvivalentne stavke lahko nadomestimo v kontekstu "korespondira z dejstvom da ..." in (ii) če določni opisi označujejo isto stvar in jih lahko v danem stavku nadomestimo drugega z drugim, potem jih še vedno lahko nadomestimo, če je da stavek vstavljen znotraj konteksta "korespondira z dejstvom, da ..." (v zgornji različici sta relevantna opisa "{x: *x = x* & p*}" in "{x:* x = x & *q}*"). Vendar pa ni niti najmanj razumljivo, zakaj bi korespondenčni teoretiki sprejemali katerokoli od teh predpostavk in tega se v svojem članku zaveda tudi Davidson.

Ni neodvisnega dostopa

Ugovor, ki je bil najbolj učinkovit pri povzročanju nestrinjanja s korespondenčno teorijo, temelji na epistemoloških temeljih. Na kratko ta ugovor pravi, da mora korespondenčna teorija neizogibno voditi v skepticizem o zunanjem svetu, saj zahtevana korespondenca med mislimi in realnostjo ni preverljiva. Od Berkeleyevega napada na reprezentacijsko teorijo duha imajo ugovori te vrste upoštevanja vredno priljubljenost. Ponavadi se izpostavi, da posamezniki ne moremo stopiti izven naših lastnih umov, da bi primerjali naše misli z od uma neodvisno realnostjo. Vseeno pa – nadaljuje ta ugovor – je po korespondenčni teoriji resnice to natanko tisto, kar bi morali storiti, da bi prišli do znanja. Do realnosti same po sebi bi se morali dostopati neodvisno od našega poznavanja te realnosti in tako ugotavljati, ali naše misli z njo korespondirajo. Ker pa je to nemogoče in ker je ves naš dostop do sveta posredovan z našim spoznavanjem, iz korespondenčne teorije sledi, da je znanje nemogoče. Če predpostavljamo, da je

takšen skepticizem nesprejemljiv, moramo korespondenčno teorijo zavrniti. Ugovor te vrste prinaša množico vprašanj v epistemologiji, filozofiji duha in obči metafiziki. Vse, kar lahko tu storimo, je, da pokažemo na nekaj primernih poant.

Ta ugovor uporablja naslednjo smer razmišljanja: "Če je resnica korespondenca, potem – ker znanje zahteva resnico – moramo vedeti, kako naša prepričanja korespondirajo z realnostjo." V tej smeri razmišljanja gresta dve implicitni predpostavki in obe lahko problematiziramo:

(i) Predpostavlja se, da *S* ve x samo, če S ve, da je *x* resničen – ta zahteva ni podprta s standardnimi definicijami znanja, ki pravijo, da *S* ve x samo, če je *x* resničen in je *S* upravičen pri prepričanju *x.* Ta predpostavka sloni na (zmotno) zamenjevanju zahtev za znanje *x* z zahtevami za vedenje tega, da nekdo ve *x.*

(ii) Predpostavlja se, da če resnica =*D*, potem *S* ve, da je *x* resničen samo, če *S* ve, da *x* ima *D.* To se zdi zelo verjetno. Iz istega standarda bi sledilo, da nobeden, kdor ne ve, da je voda H_2O, ne more vedeti, da Nil vsebuje vodo – kar bi seveda pomenilo, da do nedavnega nihče ni vedel, da je v Nilu voda (da so bile zvezde na nebu, kiti v morju, ali da Sonce daje svetlobo). Vendar pa tudi če nekdo ve, da je voda HO, ni potrebno, da bo njegova strategija odkrivanje tega, da je v nekem kozarcu voda, vključevala kemično analizo. Podobno se zdi, da korespondenčna teorija ne zahteva tega, da moramo vedeti, da prepričanje korespondira z dejstvom zato, da bi vedeli, kaj je resnično, ali da bi naša metoda odkrivanja tega, ali' je prepričanje resnično, morala vključevati strategijo dejanskega primerjanja prepričanja z dejstvom – čeprav iz te teorije izhaja, da je doseganje znanja pogojeno z doseganjem prepričanj, ki korespondirajo z dejstvi.

Bolj splošno lahko podvomimo, ali ima ta ugovor sploh še kaj tehtnosti, potem ko metafori "dostopanja" in "primerjanja" uporabimo z nekoliko več pozornosti na psihološke podrobnosti, ki so vpete v koncept prepričanja in na epistemološke vidike, vključene v vprašanje, pod katerimi pogoji je prepričanje upravičeno ali zajamčeno. Konec koncev se lahko vprašamo, ali konkurenčne razlage resnice dejansko sploh uživajo kakršnokoli pomembno prednost pred korespondenčno teorijo, če se držijo vseh standardov, ki jih postavlja ta vrsta ugovorov.

Strawson

Eden najostrejših nasprotnikov korespondenčne teorije in še posebej oster kritik Austinove različice je P. F. Strawson (Strawson, 2004), ki v Austinovi teoriji vidi samo očiščeno verzijo korespondenčne teorije, kjer Austin "po eni strani zavrača napako semantikov, ki predpostavljajo, da je 'resnično' predikat stavkov; po drugi pa napako, ki predpostavlja, da je korespondenčna relacija drugačna kot zgolj čisto konvencionalna, napako, ki besedo oblikuje po vzoru sveta ali svet po besedi" (Strawson, 2004: 83). V nadaljevanju svoje kritike Strawson najprej povzame Austinovo teorijo, "da je izjava resnična, pomeni, da je določen govorni dogodek [*speech-episode*] na določen konvencionalen način povezan z nečim v svetu, ki se razlikuje od njega samega". *(ravno tam)*

Strawsonova kritika nato poteka v več smereh. Najprej vzame v precep Austinovo pojmovanje izjave, kjer najprej ugotavlja, da je dogodek samo tvorčevo podajanje izjave, ne pa tudi to, kar je v izjavi povedano, ter da je ravno slednje tisto, kar lahko razglašamo za resnično: "Govorjenje resnice ni način govorjenja, temveč izrekanje nečesa resničnega." (Strawson, 2004: 83) Posebej še poudari, da se je beseda "izjava" sama odvezala od reference na kakršnokoli govorni dogodek, Austin pa ob poudarjanju tega, da lahko isti stavek uporabimo za različne izjave, tudi pozabi na možnost, da lahko uporabimo različne stavke za isto izjavo: "*Izjava, da p,* ni nek dogodek, čeprav je morala biti podana prvič in podana v okviru mojega vedenja, če hočem govoriti o njeni resničnosti ali neresničnosti." (*ravno tam*: 85)

Dejstva so drugi termin Austinove relacije korespondence in tu Strawson najprej opozori na Austinovo neločevanje med dejstvi ter ostalimi besedami in besednimi zvezami ("stvar", "dogodek", "situacija", "stanje stvari", "pojav"), ki jih Austin uporablja tako rekoč sinonimno. Skozi neločevanje oziroma nezadostno razločevanje med njimi "Austin (1) spodbuja izenačevanje dejstev s stvarmi oziroma (kar je približno ista stvar) izenačevanje izjavljanja z referiranjem; (2) narobe predstavi uporabo besede 'resnično'; in (3) zakrije drug in bolj temeljni problem." (*ravno tam*: 86) Pri točki (3) Strawson meri na Austinovo trditev, da izjavljanje vključuje tako referiranje (demonstrativne konvencije) kot tudi označevanje (deskriptivne konvencije), pri čemer je[1] sicer gotovo, da nekatere izjave zares vključujejo oboje, vprašanje pa je ali lahko to trdimo za vse relacije na splošno: "*Referenca* je lahko pravilna ali nepravilna. *Opis* lahko ustreza ali pa ne ustreza stvari ali osebi, na katero je apliciran." (*ravno tam*: 86) Potemtakem se te relacije med sabo razlikujejo, saj so s svojim predmetom povezane različno: izjavljanje se razlikuje od referiranja in opisovanja. Pri tem Strawson opozarja, da so predvsem dejstva tista, ki se ujemajo z izjavami in so oboji v nekem intimnem odnosu. Izjava "Mačka je na predpražniku" izraža dejstvo, da je mačka (stvar) na predpražniku (še ena stvar) in da sta obe stvari v medsebojni povezavi dejstvo, ki je lahko resnično – izjava ni resnična zaradi mačke ali predpražnika, temveč zaradi stanja, tj. dejstva, da je mačka na predpražniku. Po Strawsonu je "edini sprejemljiv kandidat za to, kar (v tem svetu) naredi izjavo resnično, dejstvo, ki ga le-ta izraža; vendar pa dejstvo, ki ga izraža, ni nekaj v svetu. To ni nek predmet; niti (kot so nekateri predpostavljali) nekakšen kompleksen predmet, sestavljen iz enega ali več posameznih elementov (konstituentov, delov) in nekega univerzalnega elementa (konstituenta, dela)." (*ravno tam*: 87) Izjave so podane oziroma govorijo o takšnih predmetih, ki jih najdemo v svetu, vendar pa izjavljajo dejstva. Strawson torej predvsem ugovarja temu, da bi dejstva, situacije, stanja stvari obravnavali kot "dele sveta", za katere razglašamo, da stojijo v določeni zvezi do izjave, ko razglašamo izjavo za resnično. Austin naj bi s tem svojim izenačevanjem dejstev in stvari v svetu spregledal celotno razliko vrste.

Po kritiki Austinove opredelitve terminov, ki nastopajo v njegovi teoriji, Strawson preide na kritiko teorije kot konvencionalne korespondence. Pri čemer

pride do ugotovitve, da je Austin naredil glavno napako, "ko se je vprašal: *Kdaj* uporabljamo besedo 'resnično'? namesto vprašanja: *Kako* uporabljamo besedo 'resnično'?" (Strawson, 2004: 93) Austin po Strawsonovem mnenju opisuje pogoje in razmere, ki morajo obstajati (in seveda biti veljavni) zato, da lahko razglasimo izjavo za resnično. In Strawson priznava, da je Austin pri tem precej uspešen, vendar pa se ne izogne osnovni napaki, ki je v tem, da predpostavlja, "da pri uporabi besede [1] 'resnično' trdimo, da so takšni pogoji izpolnjeni". (*ravno tam:* 101)

Lewis

Svoj članek "Pozabite 'korespondenčno teorijo resnice'" Lewis (2001) začne z ugotovijo, da je razprava o resnici ponavadi predstavljena kot tekmovanje med posameznimi teorijami resnice, kjer ima korespondenčna teorija vodilno vlogo. Korespondenčno teorijo Lewis povzame v sloganu, "da je resnica korespondenca z dejstvom" (Lewis, 2001: 275). Potem pa Lewis razvija svoje argumente predvsem v teh dveh smereh: v smeri gesla, da je resnica korespondenca z dejstvom in da posamezne teorije resnice niso kompatibilne.

To, da posamezne teorije niso kompatibilne, se Lewisu zdi dokaj neproblematično, kar poskuša prikazati z združevanjem bikondicionalov, dobljenih iz sloganov posameznih teorij, na naslednji način:

Na primer, zato ker redundančna teorija pravi:

> Res je, da mačka prede, čče mačka prede.

in pragmatična teorija pravi:

> Res je, da mačka prede, čče je za nas koristno, da verjamemo, da mačka prede.

in ker sta oba bikondicionala mišljena apriorno in ker je:

> Je koristno verjeti, da mačka prede, čče mačka prede.

očitno neapriorno, sta redundančna in pragmatična teorija v konfliktu. Podobno, *mutatis mutandis,* velja tudi za redundančno teorijo proti koherenčni in proti epistemskim teorijam ter za koherenčno, pragmatično in epistemske teorije, če jih postavimo drugo proti drugi. (*ravno tam*: 275) Vendar pa to po Lewisovem mnenju ne velja za razmerje med korespondenčno teorijo in redundančno teorijo:

"Spor ne nastane med pozitivnim delom redundančne teorije – svežnjem redundančnih bikondicionalov kot pri (1). Če vzamemo (1) skupaj z 'Res je, da mačka prede, čče propozicija, da mačka prede, korespondira dejstvu', dobimo nekaj, kar očitno *ne* zgreši, da bi bilo *a priori*." (Lewis: 2001, 275)

Zato Lewis ugotavlja, da korespondenčna teorija lepo sodeluje s pozitivnim delom redundančne, ne pa tudi z negativnim, ki pravi, da je to vse, kar lahko povemo o resnici. Pri tem se samo od sebe pojavlja tudi vprašanje, ali je ta

Lewisov *mutatis mutandis* res tako samoumeven; recimo če *(mutatis mutandis')* rečemo "Res je, da mačka prede, čče propozicija, da mačka prede, koherira z ostalimi (resničnimi) propozicijami", to očitno ne zgreši, da bi bilo *a priori* nič bolj kot zgornje "sodelovanje" med redundančnimi in korespondenčnimi bikondicionali, še posebej, če upoštevamo precej splošno sprejeto definicijo dejstva kot resnične propozicije in glede na to, da se koherenca lahko definira, tudi kot bolj ali manj striktna implikacija, lahko rečemo, da je ta izjava intuitivno bliže apriornosti in manj odvisna od očitnega ali aposteriornega.

V nadaljevanju svojega članka pa Lewis postavi še svoje štiri kriterije, ki naj bi jih izpolnila korespondenčna teorija: da bi bila korespondenčna teorija konkurenčna je po Lewisu (2001: 275-6) nujno, "da korespondenčna teorija resnično gre preko redundančne teorije, drugič, da zares nasprotuje koherenčnim, pragmatičnim in epistemskim teorijam; tretjič, da je ta teorija na grobo povzeta v sloganu 'resnica je korespondenca z dejstvi'; in četrtič, da je to zares neka teorija resnice, ne pa sveženj trditev, ki z resnico nimajo nič skupnega".

Najprej Lewis poda primer teorije, kjer se s korespondenčno teorijo misli, da "resnični stavki (ali ...) korespondirajo z resničnimi propozicijami". (Lewis, 2001: 276) Teorija se sklada z vsemi predstavljenimi tekmeci korespondenčne teorije, poleg tega pa se ne naslavlja na prejšnje vprašanje o naravi propozicijske resnice, zato jo Lewis takoj zavrne. Na podoben način pa zavrne tudi primer, kjer je s korespondenčno teorijo resnice mišljeno samo to, da je resnica (vsaj kontingentna resnica) neka zunanja, ne pa notranja lastnost, ki, poleg tega, da ni v nasprotju z nobenim od predstavljenim tekmecev, "niti ne omeni te relacije korespondence ali dejstev, ki naj bi bila v tej relaciji" (Leviš, 2001: 276). Oba zgornja primera Lewisovih ugovorov bi lahko dali med "zunanje ugovore", ki se ponavadi nanašajo predvsem na gesla in ostajajo zgolj na površini, saj bi le težko našli koga, ki bi takšne teorije tudi zares zagovarjal.

V nadaljevanju Lewis zavrne še teorijo, kjer je resnica korespondenca z dejstvom, pri čemer je resnica s takšnim dejstvom identična (dejstvo je tu zgolj resnična propozicija), zato ker je vse delo "opravljeno z redundančnimi bikondicionali, s katerimi smo predpostavili, da se je združila teorija v zavezništvu s korespondenčno teorijo". (Lewis, 2001: 277). Zaradi tega pa teorija tudi ni v nasprotju z ostalimi – v nasprotju so samo redundančni bikondicionali.

Nazadnje se Lewis loti še teorije, kjer je resnica predstavljena kot korespondenca s traktatskim dejstvom, pri čemer dobimo načelo uresničevalca [*truthmaker*], za katero ugotovi, da gre preko redundančnih kondicionalov in nasprotuje ostalim konkurenčnim teorijam. (Leviš, 2001: 277) Tudi načelo uresničevalca se mu kljub določenim pomislekom ne zdi popolnoma nesmiselno.

Od kod si načelo uresničevalca zasluži ime "korespondenčne teorije"? Kako pride obstoj uresničevalca do iste stvari kot korespondiranje z dejstvom? Po Lewisovem mnenju je to teorija vseh načinov stvari, ne pa posebej resnice; in to, kar smo se naučili o resnici, ne prihaja od te teorije, temveč prej od pridruženih

redundančnih bikondicionalov. Resnica je omenjena v uresničevalčevem načelu samo zaradi skrajševanje (pre)dolge zgodbe.

Vzemimo primer uresničevalčevega načela:

(2) Res je, da mačka prede, čče obstaja nekaj takšnega, da obstoj te stvari implicira, da mačka prede.

Dana redundančna bikondicionala (1) in (2) sta ekvivalentna s

(3) Mačke predejo, čče obstaja nekaj takšnega, da obstoj te stvari implicira, da mačke predejo.

Vendar pa nam (3) ne pove ničesar o resnici. Govori o eksistencialnem temelju predenja mačk:

> "Ta poanta je podobna tudi v drugih povezavah. Skupaj z redundančnimi bikondicionali nam omemba resnice omogoča, da formuliramo generalizacije, ki nam omogočajo, da skrajšujemo dolge zgodbe, vendar pa skrajšane dolge zgodbe ne govorijo več o resnici." (Lewis, 2001: 278)

Vendar pa je ta argument povsem veljaven, samo dokler ostajamo znotraj vseh Lewisovih zahtev, ki jih postavlja teorijam. V drugačno luč pa pride, če vzamemo "korespondenco" zgolj za eno od možnih metafor (korespondirati, ustrezati, skladati se ...) za izražanje bistva – da je bistvo korespondenčne teorije v tem, "da resnični stavek govori *tako, kot je v dejanskosti* (realnosti, stvarnosti, svetu)" (Ule, 2004: 124-125; Alston, 1996), kjer gre za poskus opredelitve besedne zveze "tako, kot je". Problematično pri celotni Lewisovi kritiki je, da so loteva predvsem te "mini teorije", ki jo lahko povzemamo v geslih, kot je "resnica je korespondenca z dejstvom", saj ta gesla ponavadi niso celotna teorija. V smislu "mini teorije" je popolnoma jasno, da ne moremo mimo redundančnih bikondicionalov, saj se jim – glede na to, da so njen notranji del – ne more izogniti. Od vsake "razvitejše" teorije posebej pa je odvisno, v kolikšni meri bo dopuščala substitucijo opisov na obeh straneh bikondicionalov.

Sklep

V tem prispevku sem se osredotočal predvsem na težave, ki se pojavljajo skupaj s korespondenčnimi teorijami, pri čemer sem poskušal predstaviti tako težave same ideje resnice kot korespondence kot tudi težave, na katere so naletele posamezne teorije. Pri tem svojem pristopu pa sem se namerno v čim večji meri poskušal izogniti nekaterim drugim vprašanjem, ki prihajajo s polja ontologije, metafizike in epistemologije ter so implicitno vsebovane v vsaki teoriji. Predvsem sem poskušal pokazati, koliko težav (in tudi kritik) izhaja ravno iz največje prednosti korespondenčne teorije – to je iz njene samoumevnosti, ki se velikokrat povzema v geslih in mini teorijah ter se tako izpostavi določenim ugovorom, do katerih pri bolj kompleksni teoriji ne bi prišlo. Ravno te upravičene kritike takšnih poenostavitev pa nas lahko tudi vodijo do spoznanja, da se najbrž celota tega, kar naj bi teorija povezala (resničnost stavka in neko zunanjo stvarnost), sama upira

takšnim poenostavitvam in da nam samo obzorje resnice, znotraj katerega se vedno gibljemo, določa tudi pravilnost teorije same – pri čemer pa bi se najprej morali vprašati o naših zmožnostih in pričakovanjih.

PROBLEMS OF CORRESPONDENCE THEORY OF TRUTH

Correspondence theory of truth is most obvious theory of truth and if the non-philosopher can be said to subscribe to a theory of truth, it would most likely be to a correspondence theory; so called because such theories are often summed up with the slogans 'truth is correspondence with the facts' or 'truth is agreement with reality'. The article presents simple overview of problems of the analytical theories of truth. In this course I present definition from dictionary and two of the first theories of truth (of Russell and Austin), some general objections and some explicit objections of Strawson, Davidson and Lewis.

Keywords: correspondence theory, correspondence, fact, truth bearer, problem.

Literatura

Alston, W. P. (1996). *A Realist Conception of Truth.* Ithaca and London: Cornell University Press.

Aristoteles (1999). *Metafizika.* Prevedel, uvodno besedilo, opombe in glosarij Valentin Kalan. Ljubljana: ZRC.

Austin, J. L. (2004). "Resnica". *Analiza,* št. 4, let. 8., str. 70-82.

Davidson, D. (1969). "True to the Facts". *The Journal of Philosophy,* 66, str. 748-764.

Davidson, D. (1988). "Resnica in pomen". V *Raziskave o resnici in interpretaciji,* Ljubljana: Studia Humanitatis.

Hempel, C. G. (1999). "O teoriji resnice logičnih pozitivistov". *Analiza,* št. 2-3, let. 2., str. 66-74.

Lewis, D. (2001). "Forget about the 'correspondence theory of truth'". *Analysis,* 61.4, str. 275-280.

Lynch, M. P. (ur.) (2001). *The Nature of Truth – Clasic and Contemporary perspectives.* Massachutes: Institute of Technology.

Russell, Bertrand (2004). “O naravi resnice in neresnice”. *Analiza,* št. 4, let. 8., str. 61-69.

Russell, Bertrand (1912). “Truth and Falsehood”. V Lynch, M. P. (ur.) (2001), *The Nature of Truth – Clasic and Contemporary perspectives,* Massachutes Institute of Technology, str. 17-25.

Slovar Slovenskega knjižnega jezika (1994). Ljubljana: DZS.

Strawson, P. F. (2004). “Resnica”. *Analiza,* št. 4, let. 8., str. 83-101.

Sruk, Vlado (1995). *Filozofija.* Ljubljana: CZ.

Ule, Andrej (1997). *Mali leksikon logike.* Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.

Ule, Andrej (2001). *Logos spoznanja.* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, Andrej (2004): *Dosegljivost resnice.* Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.